

Ι. Θ. Μάζης*

Ο Δρ. Α. Davutoğlu, ο νεο-οθωμανισμός και η Κύπρος¹

Εισαγωγή

Ο εισηγητής του σύγχρονου τουρκικού νεο-οθωμανικού γεωστρατηγικού οράματος είναι ο καθηγητής της Γεωπολιτικής Δρ. Αχμέτ Νταβούτογλου. Πρόκειται για μία από τις πλέον σοβαρές επιστημονικώς, ηγετικές προσωπικότητες της ισλαμιστικής ελίτ διανοήσεως στην Τουρκία ο οποίος κατέχει θέση επικεφαλής συμβούλου σε θέματα εξωτερικής πολιτικής του πρωθυπουργού Erdoğan. Είναι ο αρχιτέκτονας, και δικαίως, της νέας τουρκικής αντίληψης περί εξωτερικής πολιτικής.

Όταν ο κ. Recep Tayyip Erdoğan έγινε πρωθυπουργός το Μάρτιο του 2003, ανήγαγε το γραφείο του Δρος Ahmet Davutoğlu, σε πηγή της στρατηγικής σκέψης και ιδεολογικής στήριξης για τη νέα εξωτερική πολιτική η οποία βασίζεται στις ισλαμιστικές ρίζες της σημερινής κυβέρνησης.

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Ι. Θ. Μάζης είναι Δρ. Οικονομικής Γεωγραφίας / Γεωπολιτικής και καθηγητής στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Γραμμένο και σταλμένο στα «Τετράδια» από το 2008, το άρθρο αυτό επισημαίνει τον ουσιαστικό ρόλο του Αχμέτ Νταβούτογλου στα δρώμενα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής πολύ πριν αναλάβει ως ΥΠΕΞ της Τουρκίας.

1. Μέρος του υλικού αντλείται από το βιβλίο μου: Ι. Θ. Μάζης, *Η Γεωπολιτική στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή και η Τουρκία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008. Το νέο υλικό που αφορά στις αντιλήψεις του Α. Νταβούτογλου σχετικά με την Κύπρο, έχει τον σχετικό υπομνηματισμό του κατά περίπτωση. Ευχαριστώ τον υπ. Δρα Κώστα Γώγο, για τις σχετικές μεταφράσεις από τα Τουρκικά. Η τελική επεξεργασία τους και ενδεχόμενα σφάλματα, αφορούν αποκλειστικά και μόνο εμένα.

Ο καθοριστικός ρόλος του στη λήψη των αποφάσεων από τον πρωθυπουργό Ερντογάν αναφορικά με ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, έχει τονιστεί σε άρθρο στην καθημερινή εφημερίδα *Vatan*, στην οποία χαρακτηρίζεται ως «ένα από τα σημαντικά άτομα [στην Τουρκία] σε ζωτικά ζητήματα, όπως το Ιράκ, η Κύπρος και η ΕΕ»². Αφότου έγινε ο επικεφαλής σύμβουλος σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, ο Ahmet Davutoğlu έχει χρησιμοποιήσει την έννοια του «στρατηγικού βάθους» για να καθοδηγήσει την εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης του κ. Ερντογάν. Αυτή η έννοια είναι ομώνυμη του τίτλου του βιβλίου του Davutoğlu³. Σύμφωνα με σημαντικότερους δυτικούς αναλυτές⁴ «ο Ahmet Davutoğlu είναι ένας αυθεντικός νεο-Οθωμανός στοχαστής. Μέχρι να αναμιχθεί στην υπάρχουσα τουρκική κυβέρνηση, υπήρξε επικεφαλής του Τμήματος Διεθνών Σχέσεων στο πανεπιστήμιο Beykent. Ο Davutoğlu απέκτησε ένα διδακτορικό στη φιλοσοφία από το πανεπιστήμιο Boğaziçi. Τα ενδιαφέροντά του δεν περιορίζονται μόνο στην πολιτική και τις Διεθνείς Σχέσεις, αλλά περιλαμβάνουν τη Φιλοσοφία, την Ιστορία, τη Γεωγραφία - ειδικά τον εξειδικευμένο τομέα της, τη Γεωπολιτική - καθώς και τις Πολιτισμικές Σπουδές και τα Οικονομικά. Ο πυρήνας μιας νέας προσέγγισης της [τουρκικής] εξωτερικής πολιτικής εμφανίστηκε σε ένα άρθρο με τίτλο "Η Σύγκρουση των Συμφερόντων: Μια Εξήγηση της Παγκόσμιας Τάξης [Αταξίας]"⁵, το οποίο εμφανίστηκε το 1998. Σε αυτό το άρθρο κάνει έκκληση για την επανεκτίμηση του ρόλου της αμερικανικής ηγεμονίας στις διεθνείς υποθέσεις και για την καθιέρωση ενός δια-πολιτισμικού διαλόγου ώστε να αποφευχθούν μελλοντικές συγκρούσεις»⁶.

Η απαρχή αυτού του δόγματος μπορεί να εντοπιστεί στο νεο-Οθωμανισμό του Özal, στην εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Erbakan και στην καινοτόμα προσέγγιση της γεωπολιτικής του Davutoğlu η οποία επεδίωκε τη βελτίωση των διμερών σχέσεων με ασιατικές χώρες όπως το Ιράν, το Πακιστάν, τη Μαλαισία, τη Σιγκαπούρη και την Ινδονησία και με αφρικανικές χώρες όπως την Αίγυπτο, τη Λιβύη και τη Νιγηρία. Το εννοιολογικό περιεχόμενο αυτής της πολιτικής ήταν «η δόμηση δεσμών με σημαντικές δυνάμεις της ανατολής, χωρίς να θέσει

2. "Turkey expects to obtain an important trump card relating to Cyprus after talks between Erdoğan and President Bush", *Vatan*, 7 Ιανουαρίου 2004.

3. A. Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu* [The Strategic Depth: The Turkish International Location] (Istanbul: Küre Yayınları, 2000).

4. Βλ. Alexander Murinson, "The Strategic depth doctrine of Turkish Foreign Policy", *Middle Eastern Studies*, vol. 42, no 6, p.p.: 945-964, November 2006, Routledge (Taylor and Francis Group), pp: 948-950.

5. A. Davutoğlu, "The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis)Order", *Perceptions Journal of International Affairs*, Vol. 2, No.4, Dec. 1997-Feb. 1998, p. 1. Βλ. επίσης W. Thomson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, Columbia: University of South Carolina Press, 1988, p. 7.

6. Η υπογράμμιση δική μας.

σε κίνδυνο τους παραδοσιακούς δεσμούς της Άγκυρας με τη Δύση»⁷. Η κύρια θέση αυτού του δόγματος είναι ότι το «στρατηγικό βάθος» προϋποθέτει «γεωγραφικό» και «ιστορικό βάθος». Συνεπώς, κατά τον Τούρκο γεωπολιτικό, η Τουρκία κατέχει, ως αποτέλεσμα της ιστορικής κληρονομιάς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σημαντικό γεωγραφικό βάθος. Σύμφωνα με τον Danutoğlu, «Αυτό το γεωγραφικό βάθος τοποθετεί την Τουρκία στο κέντρο πολλών γεωπολιτικών πεδίων επιρροής». Το δόγμα του «στρατηγικού βάθους» απαιτεί ενεργή δέσμευση με όλα τα περιφερειακά συστήματα που γειτονεύουν με την Τουρκία⁸.

Ο Danutoğlu ορίζει το ιστορικό βάθος ως ένα χαρακτηριστικό μιας χώρας η οποία βρίσκεται «στο επίκεντρο των [ιστορικών] γεγονότων»⁹. Αναγνωρίζει οκτώ πρώην αυτοκρατορίες, τη Βρετανία, τη Ρωσία, την Αυστρο-Ουγγαρία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Κίνα, την Ιαπωνία και την Τουρκία ως χώρες με «ιστορικό βάθος». Στην συγκριτική του ανάλυση, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αυτές οι χώρες αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα εθνικισμού, αυτονομιστικών τάσεων και γενικής αντι-ιμπεριαλιστικής διχόνοιας, στις αντίστοιχες περιοχές τους. Ως αποτέλεσμα αυτού, η Τουρκία κατέχει, λόγω της «ιστορικής της κληρονομιάς» από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, σημαντικό «γεωγραφικό βάθος». Αναφερόμενος στην Τουρκία, σημειώνει: «Το γεωγραφικό βάθος είναι μέρος του ιστορικού βάθους. Παραδείγματος χάρη, η Τουρκία δεν είναι απλά μια παλαιά μεσογειακή χώρα. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό που ξεχωρίζει, παραδείγματος χάρη, την Τουρκία από τη Ρουμανία ή την Ελλάδα, είναι ότι η Τουρκία είναι συγχρόνως Μεσανατολική και Καυκάσια χώρα. Αντίθετα με τη Γερμανία, η Τουρκία είναι τόσο ευρωπαϊκή όσο και ασιατική. Πράγματι, η Τουρκία είναι τόσο χώρα της Μαύρης Θάλασσας όσο και της Μεσογείου. Αυτό το γεωγραφικό βάθος τοποθετεί την Τουρκία ακριβώς στο κέντρο πολλών γεωπολιτικών επιρροών»¹⁰.

Ακαταλήπτως όμως, του διαφεύγει απολύτως η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία όπως και η Ανατολική Ρωμαϊκή (Βυζαντινή) Αυτοκρατορία αλλά και οι ναυτικές αυτοκρατορίες της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Είναι ακατανόητο το ιστορικό αυτό lapsus του Τούρκου πανεπιστημιακού, μόνο που έτσι δεν τιμά τον τίτλο του γεωπολιτικού αλλά απλώς του «πολιτικού συμβούλου» του κ. Ερντογάν και μάλιστα ενός συμβούλου ο οποίος παραγράφοντας την ιστορική πραγματικότητα, απλώς οδηγεί σε λανθασμένες ατραπούς τον πολιτικό του προϊστάμενο θέτοντας εν κινδύνω την ασφάλεια ολοκλήρου της περιοχής. Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι ο κ. Danutoğlu αφενός μεν αναγκάζεται, έστω και με δυσφορία,

7. P. Robins, *Turkish Foreign Policy*, Madeleine Feher Annual European Scholar Lecture, δημοσίευση του Begin-Sadat for Strategic Studies, Αύγουστος 1999, Bar-Ilan University, Ramat Gan.

8. Vatan, 7 Ιανουαρίου 2004.

9. *ibid.*

10. *ibid.*

να αναγνωρίσει την πρωτοκαθεδρία της Ρωσίας στην περιοχή Καυκάσου - Κεντρικής Ασίας, αφετέρου δε υποχρεούται πλέον να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ευαισθησίες καθενός από τα κράτη της περιοχής επιχειρώντας να ενισχύσει την γεωπολιτική θέση της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία (και στον Καύκασο)¹¹. Ο σχεδιασμός αυτός, όπως προτείνεται από τον Τούρκο «γεωστρατηγιστή» (πλέον)¹², βασίζεται κυρίως σε δύο άξονες ασκήσεως γεωπολιτικής επιρροής:

α) τον οικονομικό/ενεργειακό (ιδιωτικές επενδύσεις στην Κεντρική Ασία, ανάπτυξη υποδομών, ενίσχυση του διαμετακομιστικού ενεργειακού ρόλου της Τουρκίας αλλά και την ανάπτυξη του πυρηνικού σκέλους της ενεργειακής της βιομηχανίας, όπως θα παρουσιάσουμε κατωτέρω), και

β) τον πολιτιστικό (ενδυνάμωση και προβολή της γλωσσικής/ πολιτιστικής συγγένειας, ενίσχυση των δεσμών μέσω του ισλαμικού πολιτισμικού εργαλείου).

Συγχρόνως, κατά τα κελεύσματα του γεωστρατηγιστού της, η Άγκυρα επιδιώκει και προωθεί τη συνεργασία - όπου αυτή είναι εφικτή - με τη Μόσχα και την περαιτέρω ανάπτυξη των ρωσο-τουρκικών διπλωματικών, οικονομικών, ενεργειακών και αμυντικοβιομηχανικών σχέσεων¹³.

Υπό το πρίσμα αυτό, είναι δυνατόν να εκτιμηθούν καλύτερα οι συναντήσεις του Τούρκου πρωθυπουργού με τον Ρώσο πρόεδρο, κατά την περίοδο 2005-2006. Οι ανωτέρω παρατηρήσεις είναι φυσικό να ληφθούν υπόψη από την Ουάσιγκτον ώστε να αναλυθούν επακριβώς. Πρόκειται άραγε για έναν «εκβιασμό» της Άγκυρας προς την Ουάσιγκτον με σκοπό να επιτύχει η Άγκυρα την μεταστροφή της άκρως θετικής προς τους Κούρδους αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, ή μήπως, πρόκειται για μακρόπνοο στρατηγικό σχεδιασμό του τουρκικού κατεστημένου; Ή μήπως, πρόκειται και για τα δύο; Και η τελευταία αυτή εκδοχή αποτελεί και το δυσμενέστερο των ενδεχομένων για τις Η.Π.Α. και την πολιτική τους στην Ανατολική Μεσόγειο και την Ευρύτερη Μέση Ανατολή.

Εξάλλου, θα πρέπει να αναμένονται από την Τουρκία (και την κυβέρνηση Erdoğan) εντατικές προσπάθειες για τη βελτίωση και εμβάθυνση των σχέσεων

11. Βλ. Κ. Γώγος, «Τουρκία και Κεντρική Ασία: Γεωγραφία και Γεωστρατηγική της Τουρκίας», Γεωστρατηγική, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Τεύχος 7, (σύνολο: σσ. 179-191), Ιανουάριος-Απρίλιος 2005, σ.σ.: 183-184.

12. Σ.Σ.: Διότι εδώ, στο σημείο των προτάσεων, δρα ως γεωστρατηγιστής και όχι πλέον ως γεωπολιτικός.

13. Βλ. Κ. Γώγος, ό.π., σ.σ.184-189: «Για τον ρωσο-τουρκικό γεωπολιτικό ανταγωνισμό και το πώς αυτός γίνεται αντιληπτός στην Τουρκία, βλ. Oktay Tanrısever, *Turkey and Russia in Eurasia*, στο L.G. Martin / D. Keridis (eds.), *The future of Turkish Foreign Policy*, Cambridge MIT Press 2004, 127-155. Η ανάλυση του Tanrısever υπερτονίζει τον γεωπολιτικό ρόλο της Τουρκίας, σε βάρος της ρωσικής επιρροής και ισχύος. Για μια τουρκική προσέγγιση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής κατά την δεκαετία του 1990, βλ. Şule Kut, 1990 'Iarda Türk Dış Politikasının Anahatları, στο B. Rubin / K. Kirişçi (eds.), *Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası*, İstanbul 2002, 7-18. Πρβλ. Meliha Benli Altunışık / Özlem Tür, *Turkey. Challenges of Continuity and Change*, London/New York 2005, 88-133».

της πρωτίστως – και όχι αποκλειστικώς – με το Καζακιστάν και την Κίνα¹⁴. Αυτήν την αντίληψη ενισχύουν και οι επισκέψεις Γκιουλ στην Αρμενία το 2008, όπως και οι «ειρηνευτικές πρωτοβουλίες» της Άγκυρας μεταξύ Ισραήλ και Συρίας κατά το ίδιο έτος.

Επίσης, οικοδομώντας τον νεο-οθωμανικό και χαλιφατικού τύπου γεωστρατηγικό του χώρο, θεωρεί ως εξέχουσα τη θέση του μουσουλμανικού κόσμου στην παγκόσμια τάξη πραγμάτων. Ο Davutoğlu εξυψώνει την ενότητα της μουσουλμανικής Umma σε καθεστώς της ιδανικής γεωπολιτικής δομής τύπου Χαλιφάτου και αποδοκιμάζει την έννοια του κράτους-έθνους. Στα κείμενά του, πάντως, υποκαθιστά τον όρο Umma, ο οποίος είναι φορτισμένος θρησκευτικά, με τον πιο ουδέτερο όρο «ισλαμικός πολιτισμός», αλλά διατηρεί την έμφαση στη θρησκευτική πτυχή της πολιτισμικής συγκρούσεως.

Η γεωστρατηγική του ισλαμικο-τουρκικού χώρου και το Δίπολο Κύπρου-Αιγαίου

Ο Davutoğlu δίδει ιδιαίτερη προσοχή στις κρίσιμες γεωγραφικές τοποθεσίες των κρατών που μοιράζονται αυτόν το ισλαμικό πολιτισμό και σαφώς επηρεασμένος από τον Alfred Thayer Mahan, τον πατέρα της αμερικανικής γεωπολιτικής αντιλήψεως περί Ναυτικών Δυνάμεων, υπογραμμίζει τη σημασία των λεγόμενων «σημείων ασφυξίας» (chokepoints)¹⁵.

Τονίζει, επίσης, το γεγονός ότι οκτώ (8) από τα δεκαέξι (16) στρατηγικώς σημαντικότερα «σημεία ασφυξίας» δηλαδή, η Διώρυγα του Σουέζ, το Bab el-Mandeb (η έξοδος από την Ερυθρά Θάλασσα), τα Στενά του Χορμούζ (η έξοδος από τον Περσικό Κόλπο), τα Στενά της Μάλακα, τα Στενά Σούντα (ανάμεσα στη Σουμάτρα και την Ιάβα), τα Στενά Λομπόκ (ανάμεσα στο Μπαλί και τη Mataram) και το Βόσπορο και τα Δαρδανέλια (έξοδοι από τη Μαύρη Θάλασσα) – είναι υπό τον πλήρη έλεγχο μουσουλμανικών κρατών, ενώ ένα από αυτά (τα Στενά του Γιβραλτάρ) διαχωρίζει ένα μουσουλμανικό κράτος (Μαρόκο) και ένα ευρωπαϊκό (Ισπανία).

Στο πλαίσιο αυτής της καθαρά δυτικής γεωγραφικής - γεωπολιτικής αναλύσεως ο Τούρκος θεωρητικός βασίζει και τις προσεγγίσεις του για τη γεωστρατηγική σημασία του Διπόλου Κύπρου-Αιγαίου, στο βιβλίο του “Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu”¹⁶ του οποίου η πρώτη έκδοση γίνεται το 2001. Και βεβαίως, βασίζει την γεωπολιτική του ανάλυση στην ανάγνωση της

14. Βλ. Κ. Γώγος, ό.π., σ. 183.

15. Ibid. Βλ. την αντίληψη του Mahan στο: A. Westcott, Mahan On Naval Warfare, Boston: Little, Brown, 1948, p. 77.

16. A. Davutoğlu, “Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu”, Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18η έκδοση) (1η έκδοση 2001), βλ. σ.σ.174-180.

αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Ας συγκρίνουμε όμως τα κείμενά του με τις σημερινές εξελίξεις: «[Οι τελευταίες εξελίξεις έδειξαν ότι...] Οι Η.Π.Α δημιουργώντας έναν δυναμικό συσχετισμό μεταξύ των πολιτικών τους για την Ανατολική Ευρώπη και την Μέση Ανατολή, επιδιώκουν να έχουν υπό έλεγχο την Ευρωπαϊκή Hinterland καλύπτοντας το πεδίο του γεωπολιτικού κενού που εμφανίστηκε στον άξονα Βαλκανίων-Μέσης Ανατολής μετά την διάλυση της Σοβ. Ένωσης. Το Αιγαίο και η Κύπρος¹⁷ είναι δύο σημαντικά σκέλη, τόσο στον άξονα Ανατολικής Ευρώπης-Μέσης Ανατολής από άποψη χερσαίας σύνδεσης, όσο και στον άξονα Αδριατικής-Ανατολικής Μεσογείου-Κόλπου από άποψη θαλάσσιας σύνδεσης»¹⁸. [...] Στο πλαίσιο [σ.σ. λοιπόν] αυτού του στρατηγικού σχεδιασμού, το ζήτημα της Κύπρου θα έλθει στο προσκήνιο με πιο ενεργό τρόπο. [...] Σήμερα, μεταξύ Ανατολικής Ευρώπης - Βαλκανίων - Αδριατικής - Αιγαίου - Ανατολικής Μεσογείου - Μέσης Ανατολής και [σ.σ. Αραβοπερσικού] Κόλπου διαμορφώνεται ένα πεδίο πολλαπλών αλληλεπιδράσεων υψηλής δυναμικής. [...] Πάνω σε αυτήν την γραμμή που ενοποιεί τα Βαλκάνια με την Μέση Ανατολή θα είναι αναπόφευκτη η ανάπτυξη νέων εξορμήσεων»¹⁹.

Ο Τούρκος γεωπολιτικός αναφέρει επίσης μερικές χαρακτηριστικές εκτιμήσεις:

1) «Η Κύπρος, που κατέχει κεντρική θέση μέσα στην παγκόσμια ήπειρο [σ.σ. εννοεί την Παγκόσμια Νήσο του Srykman], ευρισκόμενη σχεδόν σε ίση απόσταση από την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική, βρίσκεται μαζί με την Κρήτη επάνω στην ίδια ευθεία που τέμνει τις οδούς θαλάσσιας διέλευσης. Η Κύπρος κατέχει [αφενός μεν] θέση μεταξύ των Στενών, που χωρίζουν Ευρώπη και Ασία, και [αφετέρου] της Διώρυγας του Σουέζ, που χωρίζει Ασία και Αφρική, ενώ συγχρόνως έχει την θέση μιας σταθερής βάσης και ενός αεροπλανοφόρου, που θα πιάνει τον σφυγμό των θαλασσιών οδών του Άντεν [Ερυθρά Θάλασσα] και του Ορμούζ [Αραβο-Περσικός Κόλπος], μαζί με τις λεκάνες του Κόλπου και της Κασπίας, που είναι οι πιο σημαντικές οδοί σύνδεσης Ευρασίας-Αφρικής»²⁰.

2) «Μια χώρα που αγνοεί την Κύπρο δεν μπορεί να είναι ενεργή στις παγκόσμιες και περιφερειακές πολιτικές. Δεν μπορεί να είναι ενεργή σε επίπεδο διεθνούς πολιτικής, διότι αυτό το μικρό νησί κατέχει μια θέση ικανή να επηρεάζει ευθέως τις στρατηγικές συνδέσεις μεταξύ Ασίας-Αφρικής, Ευρώπης-Αφρικής και Ευρώπης-Ασίας. Δεν μπορεί να είναι ενεργή, σε επίπεδο περιφερειακών πολιτικών διότι η Κύπρος, με την ανατολική απόληξή της [Χερσόνησο της Καρπασίας] βρίσκεται σαν βέλος στραμμένο στην Μέση Ανατολή ενώ με την δυτική ράχη της αποτελεί τον θεμέλιο λίθο των [γεω]στρατηγικών ισορροπιών που υπάρχουν στην Ανατολική Μεσόγειο, τα Βαλκάνια και την Βόρειο Αφρική»²¹.

17. Η υποσημείωση δική μου.

18. *ibid.*, σ. 174.

19. *ibid.*, σ. 175.

20. *ibid.*, σ. 175.

21. *ibid.*, σ. 176.

3) «Η Τουρκία, επηρεαζόμενη λόγω θέσεως από πολλές ισορροπίες, είναι υποχρεωμένη να αξιολογήσει την Κυπριακή πολιτική της, αφαιρώντας την από την τουρκο-ελληνική εξίσωση²². Η Κύπρος γίνεται με αυξανόμενη ταχύτητα ένα ζήτημα Ευρασίας και Μέσης Ανατολής-Βαλκανίων (Δυτικής Ασίας-Ανατολικής Ευρώπης)²³. Η Κυπριακή πολιτική [της Τουρκίας] πρέπει να τοποθετηθεί σε μία νέα στρατηγική αντίληψη, με τρόπο αρμόζοντα στο προαναφερθέν, νέο στρατηγικό πλαίσιο. Στο ζήτημα της Κύπρου, από πλευράς Τουρκίας η σημασία μπορεί να εντοπισθεί σε δύο κύριους άξονες: ο πρώτος εξ αυτών είναι ο άξονας των ανθρωπιστικών αξιών, προσανατολισμένος στην κατοχύρωση της ασφάλειας της μουσουλμανικής τουρκικής κοινότητας, ως αποτέλεσμα της ιστορικής ευθύνης της Τουρκίας.[...] Μια αδυναμία [της Τουρκίας] που [ενδεχομένως] θα εκδηλωθεί στο θέμα της ασφάλειας και προστασίας της τουρκικής κοινότητας της Κύπρου μπορεί να εξαπλωθεί σαν κύμα στην Δυτική Θράκη και την Βουλγαρία - και μάλιστα ακόμη και στο Αζερμπαϊτζάν και στην Βοσνία²⁴. Ο δεύτερος σημαντικός άξονας [προσεγγίσεως] του Κυπριακού είναι η βαρύτητα που εμφανίζει αυτό το νησί από γεωστρατηγικής απόψεως.[...] Ακόμη και αν δεν υπήρχε κανένας μουσουλμάνος Τούρκος στην Κύπρο, η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να διατηρεί ένα Κυπριακό ζήτημα. Καμία χώρα δεν μπορεί να μείνει αδιάφορη απέναντι σε ένα τέτοιο νησί, που βρίσκεται μέσα στην καρδιά του ίδιου του ζωτικού της χώρου.[...]»²⁵.

4) «Αυτή η γεωστρατηγική βαρύτητα έχει δύο διαστάσεις. Η μία εξ αυτών έχει στενή στρατηγική σημασία και έχει σχέση με τις ισορροπίες Τουρκίας-Ελλάδος και Τουρκικής Δημοκρατίας της Β. Κύπρου-Ελληνικού Τμήματος [sic]²⁶ στην Ανατολική Μεσόγειο. Η δεύτερη διάσταση της γεωστρατηγικής βαρύτητας είναι ευρείας στρατηγικής σημασίας και σχετίζεται με την θέση του νησιού μέσα στις παγκόσμιες και περιφερειακές στρατηγικές»²⁷.

5) «Την Κύπρο [συνεπώς] δεν μπορεί να την αγνοήσει καμία περιφερειακή ή διεθνής δύναμη που διαμορφώνει στρατηγικούς σχεδιασμούς στην Μέση Ανατολή, την Ανατολική Μεσόγειο, το Αιγαίο, το Σουέζ, την Ερυθρά Θάλασσα και στον Κόλπο. Η Κύπρος βρίσκεται σε τόσο ιδανική απόσταση απ' όλες αυτές τις περιοχές, που έχει την ιδιότητα μιας παραμέτρου που (θα) επηρεάζει καθεμία απ' αυτές ευθέως. Η Τουρκία απέκτησε ένα στρατηγικό πλεονέκτημα την δεκαετία του 1970 επί της κυπριακής παραμέτρου το οποίο και πρέπει να αξιοποιή-

22. Τί χρειαζόμαστε μαρτύρων! Ομολογεί ξεκάθαρα ο Τούρκος θεωρητικός ότι το Κυπριακό ζήτημα δεν πρέπει να εμπίπτει μέσα στο πλαίσιο των ελληνο-τουρκικών σχέσεων! Η Κύπρος πρέπει να απομονωθεί!

23. Για όσους συγχρόνους αναλυτές και πολιτικούς θεωρούν ότι «η Κύπρος είναι μακριά...!»

24. Για όσους αφελείς θεωρούν ότι η Θράκη είναι ασφαλής και ότι δεν έχει καμία σχέση με την Κύπρο!

25. *ibid.*, σ. 178.

26. Η υπογράμμιση δική μας.

27. *ibid.*, 179.

σει όχι ως στοιχείο μιας αμυντικής Κυπριακής πολιτικής, δηλαδή, με στόχο την διαφύλαξη του στάτους κβο, αλλά ως ένα θεμελιώδες στήριγμα μιας - διπλωματικής φύσεως- επιθετικής θαλάσσιας στρατηγικής»²⁸.

Ως αποτέλεσμα της νέας πλειάδας γεωπολιτικών, γεω-οικονομικών και γεωστρατηγικών πραγματικοτήτων ή δυνατοτήτων, ο Danutoğlu υπαινίσσεται ότι η Δύση, και συγκεκριμένα οι Ηνωμένες Πολιτείες, εδημιούργησαν ένα μύθο περί «μουσουλμανικής απειλής» ώστε να παράσχουν ένα ιδεολογικό έρεισμα σε «στρατηγικές και τακτικές επιχειρήσεις με στόχο να αποκτήσουν τον έλεγχο αυτών των δυνατοτήτων»²⁹.

Ο Danutoğlu επικρίνει ακόμη και την αμερικανική στρατηγική της «Νέας Παγκόσμιας Τάξης», για την ασυνέπειά της και την έλλειψη αποφασιστικότητας που παρουσιάζει στην υποστήριξη των αρχών των Ηνωμένων Εθνών σχετικώς με τη Συλλογική Ασφάλεια. Συγκεκριμένα, επιλέγει ως παράδειγμα την εθνική εκκαθάριση στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Δεν σταματά την κριτική του και έναντι της «καθοδηγούμενης από τη Δύση Παγκοσμιοποίησης» και την κατηγορεί ότι αποτελεί προσπάθεια ομογενοποίησης διαφόρων πολιτισμών, αν όχι και ολοκληρωτικής καταστροφής των μη δυτικών, και κάνει έκκληση για μεταξύ τους διάλογο. Γράφει:

«Το πρώτο και πιο σημαντικό ζητούμενο της πρώτης προϋποθέσεως είναι η αναγνώριση του δικαιώματος επιβιώσεως των διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων σε κλίμα συνύπαρξης. Η υπάρχουσα πολιτισμική κρίση θα μπορούσε να ξεπεραστεί μόνο μέσω πολιτισμικού διαλόγου και ελευθέρως ανταλλαγής αξιών. Το πολιτισμικό μονοπώλιο έχει αποτελέσει το βασικό δίλημμα του σύγχρονου Δυτικού πολιτισμού και έχει οδηγήσει στην καταστροφή παραδοσιακών πολιτισμών. Η τρέχουσα αναβίωση των παραδοσιακών πολιτισμών αποτελεί αντίδραση σε αυτό το πολιτισμικό μονοπώλιο»³⁰.

Προτείνει, ότι για να καταστεί η Τουρκία μουσουλμανική περιφερειακή δύναμη, απαιτείται προσοχή και προσαρμογή της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής εντός των «στρατηγικών παραμέτρων» που έχουν τεθεί από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Στο ίδιο άρθρο, συνιστά στις Ηνωμένες Πολιτείες να αποφύγουν «τις κατηγοριοποιήσεις βάσει των προκλήσεων των πολιτισμικών διαφορών, όπως “Δύση εναντίον Ισλάμ” ή “Δύση εναντίον Όλων”». ³¹ Προτείνει την αναδόμηση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και την αναθεώρηση αυτού του μηχανισμού Συλλογικής Ασφαλείας, ώστε να δύναται να απαντά ικανοποιητικά στον «παγκόσμιο στρατηγικό τυχодиωκτισμό». Τέλος, συμπεραίνει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να συνεργαστούν με τις μουσουλμανικές και τις κομφουκιανικές

28. *ibid.*, σ. 180.

29. *ibid.*, Η προηγούμενη αμερικανική ανάμειξη στο Σουδάν και η σημερινή κατοχή του Ιράκ σίγουρα παρέχουν βάση σε αυτό το επιχείρημα.

30. *ibid.*

31. *ibid.*

χώρες ώστε να αποτρέψουν τον επικίνδυνο εθνικισμό της «Ευρώπης και της Ρωσίας, ως απειλής για την παγκόσμια σταθερότητα»³².

Πριν τη διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ, η Τουρκική Δημοκρατία εδήλωνε ότι εκαθοδηγείτο από το απόφθεγμα «Ειρήνη στη Χώρα, Ειρήνη στον Κόσμο» του ιδρυτή της σύγχρονης Τουρκίας, Κεμάλ Ατατούρκ. Αυτό δεν ανταποκρίνεται απολύτως στην πραγματικότητα αν λάβουμε υπόψη την τουρκική εισβολή και κατοχή του ημίσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1974 και τις συνεχείς διεκδικήσεις της «κεμαλικής» Τουρκίας εις βάρος της Ελλάδος στο Αιγαίο και την Θράκη. Εξάλλου, είναι καθήκον παντός σκεπτομένου να μη λησμονεί και την τύχη των 20 περίπου εκατομ. Κούρδων πολιτών στα τουρκικά εδάφη. Απλώς, με την ανωτέρω προβαλλομένη αυτή θέση εδήλωνε η Άγκυρα την αναγκαστική αναστολή των διεκδικήσεων του παν-τουρκικού κινήματος για πολιτική ένωση με εκτός κρατικών συνόρων τουρκόφωνους λαούς του Καυκάσου και την Κεντρικής Ασίας. Η διάλυση όμως της Σοβιετικής Ενώσεως, η οποία επέφερε την ανεξαρτησία των τουρκοφώνων Δημοκρατιών της Κεντρικής Ασίας και του Αζερμπαϊτζάν, προσέφερε στο στρατιωτικο-διπλωματικό κατεστημένο της Άγκυρας και πάντα κατά την εκτίμησή του, νέες πρωτοφανείς δυνατότητες για την τουρκική εξωτερική πολιτική. Η σύγκρουση στα Βαλκάνια επίσης αφύπνισε νεο-οθωμανικές βλέψεις της Άγκυρας για επέκταση της σφαίρας επιρροής της προς τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της περιοχής. Όλα αυτά τα γεγονότα ενίσχυσαν τις ιστοριστικές προσηλωσικές ιδεοληψίες της σύγχρονης Τουρκίας με τον αρχέτυπο του κλέους της πάλαι ποτέ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας³³.

Από εκεί άλλωστε, η αντίθεση του Ahmet Davutoğlu στη διαδικασία εκδυτικισμού της Τουρκίας όπως και η φιλοσοφική κριτική του εκφράστηκαν στον αναζωογονημένο νεο-οθωμανισμό του. Η ακαδημαϊκή αντι-δυτική ρητορική υποφώσκει στην αντι-αποικιακή φρασεολογία του. Προβαίνει στον γενικό ισχυρισμό ότι «η διαδικασία εκκοσμικεύσεως μπορεί να θεωρηθεί ως μια άμεση απειλή στην αυτοσυντήρηση των μη-Δυτικών κοινωνιών». Επικρίνει ακόμη μια φορά το εθνικιστικό πρότυπο του εκσυγχρονισμού και της εκκοσμικεύσεως που επέβαλε η κεμαλική ελίτ στην τουρκική κοινωνία, και καταγγέλλει το προκύψαν κοινωνικό φαινόμενο της “διχασμένης προσωπικότητας” της τουρκικής κοινωνίας. Προτείνει τον ανακαθορισμό των περιόδων ιστορικής εξελίξεως των μη-δυτικών (δηλ. των μουσουλμανικών) κοινωνιών στον εικοστό αιώνα. Ο Davutoğlu διακρίνει μεταξύ της περιόδου του πρώιμου εκσυγχρονισμού, στο πρώτο μισό του εικοστού αιώνα, και της περιόδου της πολιτισμικής αναβιώσεως, προς τα τέλη του αιώνα αυτού. Η πρώτη περίοδος χαρακτηρίστηκε από την υπεροχή των «πρώιμων εκσυγχρονιστών», οι οποίοι «προσεπάθησαν να επιτύχουν εθνική ή πολιτισμική αυτο-συντήρηση έναντι των επιθέσεων των αποικιακών δυνάμεων»³⁴.

32. *ibid.*

33. M. Ataman, “Leadership Change: Özal Leadership and Restructuring in Turkish Foreign Policy”, *Alternatives*, Vol.1, No1 (Spring 2002), p. 12.

34. *ibid.*

Η δεύτερη περίοδος χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία των «πολιτισμικών αναβιωτών» οι οποίοι «επιχειρούν να επιτύχουν την αναβίωση του αυθεντικού αναστήματός τους ώστε να επανακαθορίσουν την οντολογική και ιστορική θέση τους». Συνεπώς, πρόκειται για το αποτέλεσμα της κρίσεως της δυτικής κοσμικής οντολογίας. Περιέγραψε, επίσης, τον υπερεθνικό χαρακτήρα του μουσουλμανικού πολιτισμού που παρήγαγε ένα καθολικό σύστημα και υπερέβη το πρότυπο του έθνους-κράτους ως «δημιούργημα του δυτικού φαντασιακού». Στην θεωρία του, τόνισε τη σημασία της καθολικότητας της μουσουλμανικής κοινότητας ή *Umma*:

«Ο κύριος παράγοντας αυτής της καθολικότητας του ισλαμικού πολιτισμού είναι μια οντολογική συναίσθηση, η οποία διεισδύει άμεσα στο νου κάθε ατόμου, ανεξαρτήτως από την εθνική και τοπική καταγωγή του. Οι κοινές πολιτισμικές και πολιτικές απαντήσεις στον αποικισμό και τον εκσυγχρονισμό σε διαφορετικά μέρη του Μουσουλμανικού Κόσμου αποτελούν οι ίδιες δείκτες αυτής της συναίσθησης. Η άνοδος της ισλαμικής ταυτότητας και οι κοινωνικο-πολιτισμικές της αντανακλάσεις στα εδάφη που μέχρι πρότινος εκυβερνώντο από την αθεϊστική σοβιετική απολυταρχία επιβεβαιώνει τον αντίκτυπο αυτής της οντολογικής συναίσθησης»³⁵.

Μετά από τα ανωτέρω, καθίσταται μάλλον προφανές ότι ο Τούρκος γεωπολιτικός δεν πρόκειται να οδηγήσει τον κ. Ερντογάν στην υιοθέτηση του ευρωπαϊκού υποδείγματος. Είναι, επίσης, εμφανές ότι η αντίληψή του για τη σχέση της Τουρκίας με την Ρωσία είναι σχέση αναγκαστικής στρατηγικής συνεργασίας, ιδιαιτέρως σε ό,τι αφορά την πολιτική της Άγκυρας στην Ευρασία. Είναι ακόμη σαφές ότι αποδέχεται την ανάγκη να λαμβάνει υπόψη τις βουλήσεις των Η.Π.Α., αλλά έχει κάθε διάθεση να τις ανατρέψει ή να τις αγνοήσει προς όφελος ενός νεο-οθωμανικού οράματος της Τουρκίας. Προκύπτει όμως ότι βρίσκεται σε σύγχυση αναφορικός με το ρόλο της Τουρκίας στις σχέσεις της με την Ρωσία, διότι αφενός θεωρεί την Ρωσία ως «απειλή για την παγκόσμια σταθερότητα» επιδιώκοντας να εξωθήσει τις Η.Π.Α. να συνεργαστούν με τις «μουσουλμανικές και κομφουκιανικές» χώρες εναντίον της και αφετέρου θεωρεί ότι η Τουρκία πρέπει να συνεργάζεται με την Ρωσία. Το αυτό ακριβώς συμβαίνει και με την περίπτωση της Ευρώπης για τον κ. Davutoğlu! Υπάρχει, λοιπόν, σημαντικότατο πρόβλημα λογικής συγκρότησης στην συνολική του γεωστρατηγική αντίληψη και πρόταση. Με λίγα λόγια: Ο κ. Davutoğlu είναι ένας ευφυέστατος-επικίνδυνος για την βορειο-ατλαντική πολιτική στη Ν/Α Μεσόγειο ο οποίος προκαλεί και αμφιλεγόμενα αισθήματα στο στρατιωτικο-πολιτικό, αλλά και το ακαδημαϊκό³⁶, κατεστημένο της Τουρκίας, του Ισραήλ αλλά και των Η.Π.Α.

35. *ibid.*

36. Όπως μπορώ να γνωρίζω από προσωπικές συζητήσεις με κοσμικών αντιλήψεων επιφανείς Τούρκους συναδέλφους.